(א) מה תלמוד לומר °לא יוכל לבכר לפי שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו א)שיכול והלא דין הוא ומה פשוט שיפה כחו שנוטל בראוי כבמוחזק התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה בכור שהורע כחו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק לא כל שכן א"תלמוד לומר לא יוכל לבכר ויאמר לא יוכל לבכר מה ת"ל והיה ביום הנחילו את בניו שיכול והלא דין הוא ומה בכור שהורע כחו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק אמרה תורה לא יוכל לבכר פשוט שיפה כחו שנוטל בראוי כבמוחזק לא כל שכן ת"ל והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה א"ר זריקא א"ר אמי א"ר חנינא (ב) אמר רבי הלכה כר' יוחנן בן ברוקה אמר ליהר' אבא הורה איתמר במאי קמיפלגי מר סבר הלכה עדיפא ומר סבר ב)מעשה רב ג)תנו רבנן אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו ד)הלכה למעשה שאל ואמרו לו הלכה למעשה ילך ויעשה מעשה ובלבד שלא ידמה מאי ובלבד שלא ידמה והא כל התורה כולה דמויי מדמינן לה אמר רב אשי הכי קאמר ובלבד שלא ידמה בטרפות דתניא ה)אין אומרים בטרפות זו דומה לזו ואל תתמה שהרי הותכה מכאן ומתה הותכה מכאן וחיתה א"ל ר' אסי לר' יוחנן כי אמר לן מר הלכה הכי נעביד מעשה אמר לא תעבידו עד דאמינא הלכה למעשה אמר להו רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו וחזיתו ביה פירכא לא תקרעוהו עד דאתיתו לקמאי אי אית לי טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בי לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוהו ומגמר נמי לא תגמרו מיניה לא מיקרע תקרעיניה דאי הוואי התם דלמא הוה אמינא לכו טעמא מגמר

תורה אור: דברים כא

לא יוכל לבכר מה תלמוד לומר. והלא כתיב בתריה הבכור בן השנואה יכיר: **לפי שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו**. דמשמע שיכול לתת לכל אחד מבניו מה שירצה ויכול אני לדון שאף הבכורה יעביר מן הבכור לתת לכל מי שירצה עם שאר נחלה דמה פשוט שיפה כחו כו' שנוטל בראוי דבחלק פשוט לא כתיב בכל אשר ימצא לו: **ויאמר לא יוכל לבכר**. ולא אצטריך ביום הנחילו כאביי דהוה דייקינן בכורה לא יוכל לבכר אבל חלק פשוט יכחיל למי שירצה: **הורה**. כר' יוחנן בן ברוקה איתמר: **במאי קא מיפלגי**. כהי דמר שמיע ליה הכי ומר שמיע ליה הכי מאי בינייהו: **הלכה עדיפא**. שפוסק הלכה לעשות כן אבל כי אמרינן הורה איכא למימר דטעה הרואה דשמא אותו הדין לא נפסק כרבי יוחנן בן ברוקה אלא על ידי טענות אחרות זיכה את כל הנכסים לאחד מן הבנים כגון שאמר האב לשון מתנה עם לשון ירושה דלדברי הכל דבריו קיימין וכדאמרינן (לעיל דף קכו.) נמי לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דההוא בכור דאזיל וזבין בנכסי דידיה כו' דסבר הרואה דמשום האי טעמא נפסק כן והמעשה משום טעמא אחרינא אבל כיון דקבע הלכה אז אין לפקפק בדבר: **ומר סבר מעשה רב**. כשמורין לעשות מעשה אז יש לסמוך ולעשותו אבל כשאומר הלכה כפלוני אין סומכין לעשות כן עד שיאמרו הלכה למעשה כדלקמן דאי אמר הלכה איכא למימר דדרך למודו אמר הכי אבל אם בא מעשה לידו הוה מדקדק יותר כדאמרי' בסמוך אין למדין הלכה מפי למוד אבל משהורה לעשות שוב אין לפקפק אחריו: **אין למדין הלכה**. כלומר אין למדין לעשות: **לא מפי גמרא**. שאם לומד הרב דרך לימודו ואמר מסתבר טעמא דפלוני חכם אין תלמידיו למדין מכאן הלכה דשמא אם יבא לידו מעשה ידקדק יותר ויראה טעם אחר בדבר: **ולא מפי מעשה**. אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה דהרבה טועין בדבר הלמוד כדאמרי' והא דפלוני לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר וטעה בסברא: **עד שיאמרו לו הלכה למעשה**. דכיון ששאל ע"י מעשה ואינן יודעין בדבר אלא מה שהוא אומר להם אין לומר טעם חזו ביה דלא ידע (ג) ובמקום אחר ו)אמרי' אין למדין הלכה מתוך משנה כגון זה שכתב במשנה והלכה כדבריו כגון הא דתנן במסכת נדה (דף ז.) רבי אליעזר אומר ארבע נשים דיין שעתן כו' ז)והמשפה כמה תשפה ותהא זבה גבי יולדת בזוב מעת לעת דברי ר' אליעזר (נדה לו:) וזב וזבה שבדקו יום ראשון ומלאו טהורה וכו' (שם סח:) ובשלשתן תנן במשנה הלכה כדבריו ואפ"ה קבע שמואל הלכה כמותו בגמ' ואשמעי' דאין מורין הלכה מתוך משנה אי לאו דקבע הלכה כמותו וביבמות (דף מט.) (ד) תנן איזהו ממזר שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת והלכה כדבריו ואי לאו דפסיק בגמרא הלכה כמותו לא סמכינן אפסק דמתניתין אבל בהלכות הפסוקות בדברי האמוראין ודאי סמכי' דכיון שפסקום וכתבום רב אשי ורבינא שהם סוף הוראה ודאי עלייהו סמכי' מלינו למדין היכא דפליג יחיד אבל רבים כי הכי לא סמכי' אפסק הלכה של משנה אלא א"כ פוסק בגמ' אבל אפסק דגמ' סמכי' דכולהו הוו הלכה למעשה אלא שר' יוחנן לבדו היה מחמיר לעצמו ואמר לתלמידיו כדלקמן שלא יעשו דבר עד שיאמר להם הלכה למעשה והיינו טעמא דדלמא הדר ביה מההוא פסק הלכה שפסק ויראה לו טעם אחר בעיניו ומיהו לאחר פטירתו יש להם לעשות מה שפסק להם דהא כל ימי חייו לא הדר ביה וכל שכן שיש לנו לסמוך על הלכות הכתובות בגמ' כמו שסידרן רב אשי דהא קיימא לן בבבא מציעא (דף פו.) רב אשי ורבינא סוף הוראה ולמי נשאל עוד בשעת מעשה אם לא נסמוך על ההלכות הפסוקות בגמ' כמו שסדרן רב אשי דקתני עד שיאמר לו הלכה למעשה הא אין אדם רשאי לחדש דבר מעתה אלא ודאי כמו שפסקו האחרונים כך נעשה והכי אמרי' ח)(בתחלת פאה) ירושלמי ר' זעירא בשם שמואל אמר אין למדין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספתות אלא מן הגמ' כלומר מדברי האמוראין ולא מפי מעשה הכתוב במשנה וברייתא כגון דפליגי רבים עליה עד שיאמרו הלכה למעשה כלומר כן הלכה לך ועשה כן אי נמי שיאמרו לו הלכה כדי לעשות מעשה כגון שבא ושאל לחכמים מעשה בא לידי היאך הלכה כדי לעשות כך ואמרו לו הלכה כפלוני אע"פ שאמרו סתם זהו הלכה למעשה: **ילך ויעשה מעשה**. כל ימיו יעשה עוד כן ולא יהא צריך עוד לשאול לכל מעשה ומעשה שבא לידו: **ובלבד שלא ידמה**. לדון דבר מתוך דבר: **הא כל התורה כולה וכו'**. כדאמרי' בעירובין (דף כא:) גבי שלמה ואסברא בדדמי: **בטרפות**. ללמד זו מזו כגון טרפות הכבד מן הריאה כדאמרי' ט)וחילופא בכבדא שאין חיות האיברים שוה אין אומרים בטרפות זו דומה לזו שהרי הותכה מכאן בצומת הגידין ומתה דמיטרפא בכך הותכה מכאן למעלה מצומת הגידין והיתה שחתך הבשר עד העצם כשרה כדאמרי' בבהמה המקשה (חולין דף עו.) ומקל וחומר היה לנו לומר שהיא טריפה: **אי אמר מר הלכה הכי**. בשעה שאנו למדין לפניו מי עבדינן עובדא ע"פ אותה הוראה: **עד דאמינא לכו הלכה למעשה**. שאומר לכם הלכה בשעה שתשאלו לי על ידי מעשה דבשעת מעשה אדם ירא לידון ומכוין לבו יותר כדאמרן לעיל אין למדין הלכה מפי גמרא עד שיאמרו לו הלכה למעשה: **פסקא דדינא**. שפסקתיו ומסרתיו לאדם להיות לראיה בידו אל תקרעוהו לבטל דבריי: **דאי הוה וכו'**. ושמא גם אתם תמצאו תירוץ לקושייתכם ואל

תלמוד לומר לא יוכל לבכר. וא"ת ולרבנן למה לי לא יוכל לבכר דמהי תיתי שיוכל לשנות חלק בכורה דאצטריך קרא למעוטי ולר' יוחנן בן ברוקה נמי למה לי ביום הנחילו דעל כרחך ליכא למימר דמקל וחומר ילפי' שלא יוכל לשנות חלק פשיטות דא"כ לישתוק מלא יוכל לבכר וממילא ידעינן שאין יכול לשנות לא חלק בכורה ולא חלק פשיטות משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה ואם כן ע"כ לא יבכר לא אצטריך אלא למעוטי חלק פשיטות ויש לומר דאי לאו לא יבכר הוה אמינא דיכול לשנות חלק בכורה משום דהורע כחו שאינו נוטל בראוי והשתא אצטריך שפיר ביום הנחילו לרבי יוחנן בן ברוקה דלא נילף חלק פשיטות בקל וחומר מחלק בכורה דאין יכול לשנות:

שהרי הותכה מכאן. אין לפרש כפי' רבינו שמואל הותכה מכאן וחיה דהיינו למעלה מצומת הגידין דהא בפרק י)אלו טרפות (חולין דף נו) אצומת הגידין גופא קאמר תדע שהרי הותכה מכאן כו' אלא יש לפרש כגון בטחול דקיימא לן (שם דף נה:) ניקב בסומכיה טריפה בקולשיה כשרה:

ושמע

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ו מהל' נחלות הלכה ג סמג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רפא סעיף ד:

◆

רבינו גרשום

שיכול והלא דין הוא. שיהא האב רשאי להנחיל א)בין בכור לפשוט: ויאמר לא יוכל לבכר. בלבד ולישמע מינה תרתי דלבכור לא יוכל לבכר אחר במקומו הא לפשוט יכול ליתן לאחר חלק חבירו. אצטריך למכתב והיה ביום הנחילו את בניו (תאמר הריני דן אחד) שיכול והלא דין הוא דאינו רשאי להנחיל לאחרים אפי' במקום פשוט: ומה בכור כו': הורה אתמר. שהורה הלכה למעשה (שהתורה נתנה רשות וכו'): מר סבר הלכה עדיפא (נוקים) שפוסק הלכה בתלמוד בבית המדרש עיקר ומר סבר הוראה על ידי מעשה עיקר: אין למדין הלכה לא מפי תלמוד. שאם רואה אדם בתלמוד הלכה כי האי תנא או כי האי ולא מפי מעשה שרואה כתוב בתלמוד דשמא יחידאה הוא עד שישאל בבית המדרש ויאמרו הלכה כן לעשות בו מעשה: ובלבד שלא ידמה. מדעתו מעשה אחר למעשה זה שהורו לו: וכל התור' כולה דמויי מדמינן לה. דמפיק דומה לדומה: שלא ידמה בטריפות. שלא יאמר כשם שאם נשברה למטה מן הארכובה כשירה כך נשברה למעלה מן הארכובה כשירה לפי שאין בטריפות זו דומה לזו: ואל תתמה. מפני מה שאין אומרין כן. לפי שחותכה מיכן למעלה מן הארכובה ומתה ולמטה מן הארכובה חיה. ואיכא דמפרש שכל אדם בטפחות שנא' טפחות נתתה ימי מתחיל לחשב ממעלה למטה אם חותך טפח העליון מן גולגלת חי שלא נגע במוח וטפח שני כנגד מוחו ומת וטפח שלישי למטה מן המוח חי וטפח רביעי כנגד הגרון ומת וטפח חמישי הוא למעלה מן הלב וששי כנגד הלב וכן כל הגוף: שאין

א) אולי צ"ל שיהא האב רשאי להנחיל חלק בכורה לפשוט.

מסורת הש"ס

א) [שיכול ומה פשוט שיפה כנ"ל ת"ת]: ב) [שבת כא: וש"נ]: ג) נדה ז:: ד) [ברכות כד. וש"נ]: ה) חולין מח: נה: נו. עו.: ו) [נדה ז: ע"ש וברש"י שם]: ז) כ"א והמקשה: ח) [נ"ל בפ' שני דפאה]: ט) [לא נמצא מקומו]: י) [נ"ל בהמה המקשה עו.].

◆

פירוש רשב"ם העקרי

ד"ה עד שיאמרו לו הלכה למעשה כו' זב וזבה שבדקו עצמן יום ראשון ומצאו טהור כו' עד והלכה כדבריו וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר בארבע והני תלתא מינייהו ואקשינן מאי אתא לאשמעינן בכולהי תנא הלכה כדבריו במתני' ופרקינן אין למדין הלכה מפי תלמוד ולולי שאמר שמואל הלכה כר"א בהני לא הוה מיתוקמא הלכתא ממתני' כיוצא בהן ביבמות איזהו ממזר שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמי' והלכה כדבריו ולולי שאמרו בגמ' הלכתא כוותיה לא סמכינן אמאי דפסיק הלכה כדבריו במשנתינו נמצאו למדין דהיכא דפליג יחיד כו' (כבדפוס): הא כל התורה כו'. כדאמרי' בעירובין ואסברה בדדמי בשלמה המלך מיירי: בטרפות. ללמד טרפות הכבד מטרפות הריאה דהא אמרינן וחילופיו בכבדא שאין חיות האיברים דומה זה לזה יש כשר בזה ופסול בחבירו: שהרי חותכה מכאן. למעלה מן הארכובה מעט במקום צומת הגידין: ומתה. דמיטרפא ביה כדאמרי' בפ' בהמה המקשה: וחותכה מכאן. למעלה מצומת הגידין חותך הבשר עד העצם כשרה כדאמרינן התם ומק"ו היה לנו לומר שהיא טרפה: כי אמר לן מר הלכה. כפלוני: עד דאמינא לכו הלכה. כשיבא מעשה לידכם דבשעת מעשה אדם ירא לדון אלא הברור לו ומכוון את לבו יותר: והדר חזיתו. טעם אחר בדבר: פסקא דינא. שדנו הדין כך וכתבוהו להתקיים כן והלכה למעשה למילף מיניה: ולא תקרעוה. לבטל דברי: דאי הוה אנא וכו'. ושמא גם אתם היום או מחר תמצאו תירוץ לפרכא דידכו: ומיגמר לא תגמרו מיניה. לדון אלא כפי מה שנראה לכם: שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. כדתניא במס' נדה בשילהי פרק שני רבי ראה דם וטמא ראהו ביום וטהרו המתין שעה אחת וראהו וחזר וטמאו אמר אוי לי שמא טעיתי ומקשינן הא ודאי טעה דתניא לא יאמר חכם אילו היה כן לא היה טמא אלא אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות כו' והוא הדין לגבי התלוי בסברא אלא מה שעיניו רואות:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא יוכל לבכר מה ת"ל לפי שנאמר והיה: (ב) שם אמר ר' חנינא אמר רבי ינאי אמר רבי הלכה כרבי יוחנן: (ג) רשב"ם ד"ה עד שיאמרו כו' ובמקום אחר. נ"ב נראה דדעתו דכאן ודאי פי' לא מפי תלמוד כשפוסק הלכה דרך למודו אלא במקום אחר דאמרי' נמי אין למדין הלכה מפי תלמוד ולכך הוה פירושו מתוך משנה כו' ומביאו הרב כאן כדי לחלק בין משנה לאמוראים ולקבוע ההלכה כמ"ש מלינו למדין כו' דלאפסק שפסקו האמוראים יש לנו לסמוך על כל פנים אלא שר' יוחנן החמיר כו' ואין זה אלא כשפוסק הלכה כפלוני בפירוש אבל דרך למודו שיאמר מסתבר טעמא ופלוני חכם אין תלמידיו למדין משם ואין חלוק בזה בין התנאים לאמוראים דבכל זמן נוהג דבר זה וק"ל ומהרש"ל בהגהותיו פירש דהרב ז"ל כונתו לומר דמאחר דבמקום אחר אמרינן דאין למדין הלכה מתוך משנה כו' א"כ לפי זה גם כאן פי' אין למדין הלכה מפי תלמוד היינו הלכה שכתוב בתלמוד במשנה או בברייתא: (ד) בא"ד וביבמות נמי תנן:

א) סנהדרין ו: נדה כ: ב) כתובות נב: ג) [שם נה.] ד) [שם] ה) [לעיל עט: וש"נ] ו) [ב"מ ו:] ז) כתובות נב: ח) נ"א לא : ט) [גי' רש"א ומ"מ]: י) אינו בפי' שלנו :

מגמר נמי לא תגמרו מיניה א)דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות בעי רבא בבריא היאך כי קא"ר יוחנן בן ברוקה בשכ"מ דבר אורותי הוא [א]אבל בבריא לא או דלמא אפילו בבריא נמי אמר ליה רב משרשיא לרבא תא שמע דאמר לו רבי נתן לרבי שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה ב)דתנן [ב]לא כתב לה בנין דיכרין דיהוון ליך מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יותר על חולקיהון דעם אחוהון חייב (א) [ג]שתנאי ב"ד הוא ואמר לו רבי ג)יסבון תנן ואמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי אלא [ד]דקיימא לן ד)בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי אי סלקא דעתך יסבון תנן אמאי לא טרפא ממשעבדי אלא ש"מ ירתון תנן מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא ר' יוחנן בן ברוקה ושמע מינה אפי' בבריא אמר ליה רב פפא לאביי בין למאן דאמר יסבון ובין למאן דאמר ירתון הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה) ואפי' לר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הני מילי לדבר שישנו בעולם אבל לדבר שאינו בעולם לא אלא תנאי בית דין שאני הכא נמי תנאי בית דין שאני א"ל משום דקא מפיק לה בלשון ירתון ו)הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי ז)דתנן [ה]לא כתב לה בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי יהויין יתבן בביתי ויתזנן מנכסאי עד דתילקחן לגוברין חייב שהוא תנאי ב"ד והוה לזה במתנה ולזה בירושה וכל לזה בירושה ולזה במתנה אפי' רבנן מודו אמר ליה רב נחומי ואית דאמר רב חנניה בר מניומי לאביי

ממאי

ואל תגמרו. לדון מיניה אלא כפי שדעתכם נוטה דאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות כדתניא במס' נדה בשילהי פ"ב (דף כ:) רבי ראה דם בלילה וטימא ראה ביום וטיהרו המתין שעה אחת (ב) ורלהו חזר וטימא אמר אוי לי שמא טעיתי ומקשינן ודאי טעה דתניא לא יאמר חכם אילו היה ח)(לא) היה טמא אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות (ג) והוא הדין לדבר התלוי בסברא דאין לו אלא מה שלבו רואהו ובפרק קמא דסנהדרין נפקא לן מועמכם בדבר המשפט עמכם בדבר עמכם במשפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות : **בבריא היאך.** בריא שאמר פלוני יירש שדה פלונית מי אמר ר' יוחנן בן ברוקה דקני כיון דראוי ליורשו : **בר אורותי.** ראוי להוריש מיד שהולך למות וקרינא ביה ביום הנחילו את בניו : **דאמר ליה ר' נתן לרבי.** שסידר המשנה : **שניתם משנתכם.** אתם שבארץ ישראל : **כר' יוחנן בן ברוקה.** דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין : **ר' נתן.** בבלי היה : **שניתם.** בכתובות לא כתב לה לאשתו בכתובתה בנין דיכרין דיהוו ליכי מינאי אם תמותי בחיי ואירש כתובתיך בניי הזכרים שתלדי לי הם יירשוה לאחר מותי יתר על חלקם שיחלקו עם אחיהם שיהיו לי מאשה אחרת : **שהוא תנאי בית דין.** שבית דין תקנו כתובת בנין דיכרין כדאמרי' בכתובות כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו דאם נותן לבתו אינו יוצא מזרעו אם בתו מתה קודם בעלה שירשו בניה את כתובתה אחר מות אביהם והוא שיהא שם מותר דינר שלא תעקר נחלה דאורייתא כדאמרינן התם אלמא מוריש האב לבן בין הבנים כר' יוחנן בן ברוקה והיה לכם לשנות משנתכם כדברי הכל ולא אליבא דיחידאה : **ואמר ליה רבי יסבון תנן.** ודברי הכל היא הדר אמר רבי ילדות ושטות היה בי שהעזתי פני בנתן הבבלי ולחיתיו בדבר שאינו דודאי ירתון תנן דהא קיימא לן דכתובת בנין דיכרין לא טרפא ממשעבדי ממה שמכר אביהן ואם יסבון תנן דמשמע לשון מתנה הוה משמע מעכשיו ואם מכר לאחר (מהן) הוי טרפא ממשעבדי שהרי כל נכסיו משועבדים לכתובת אמן ואי מההיא שעתא חלה מתנתו הוה טרפא ממשעבדי אלא משום הכי אמרינן לשון ירתון דלשון ירושה אינו אלא לאחר מיתה משום הכי לא מטרפא ממשעבדי דלא חלה עד לאחר מיתה על כרחין ירתון תנן ויפה הקשה לי ר' נתן : **מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא.** יתור לשון הוא דלא לריך : **ושמע מינה אפילו בבריא קאמר.** ואפילו תנינן יסבון ממילתיה דר' נתן דקאמר שניתם כר' יוחנן איכא לאוכוחי דבבריא קאמר ר' יוחנן ומיפשטא בעיא דרבא לגמרי ולא האריך כל כך אלא כדי לסיים דבריו של רבי ור' נתן דהוה מקשה לרבי איכא למימר דתני יסבון וסבירא ליה דטריף ממשעבדי ורבי שסתם כריב"ב משום דהכי סבירא ליה כדאמרינן לעיל אמר ר' זריקא אמר ר' אמי אמר ר' חנינא א"ר ינאי אמר רבי הלכה כר' יוחנן בן ברוקה : **האי סברא.** דריבה לאחד ומיעט לאחד בלשון ירושה כי הכא שיורשין כתובת אמן והמותר של שתי כתובות חולקין : **אמר ליה רב פפא לאביי.** רב פפא לאו אבעיא דרבא קאי דהא איפשיטא אלא אמאי דקאמר ליה רבי לרבי נתן והכי קאמר למה ליה לרבי למימר לרבי נתן יסבון תנן לאוקומי מתני' לדברי הכל וכי תנינן נמי ירתון דברי הכל היא דהא בין למ"ד יסבון תנן בין למ"ד ירתון תנן איכא לאקשויי אמאי קניא האי מתנה כלל הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ובשעת נשואין לא באו הבנים לעולם שהוא מקנה להם כתובה ואפילו לר' מאיר דאמר אדם מקנה כו' הני מילי לדבר שישנו בעולם דכיון דהמקבל בעולם יכול הנותן לשעבד עצמו לו שיתן לו מה שיקנה לו אבל הכא לא מצי משעבד נפשיה : **אלא תנאי בית דין שאני.** דאלים תנאי ב"ד משום דהפקר ב"ד הפקר להקנות אפי' לדבר שלא בא לעולם והכא נמי אלים תנאי ב"ד ואע"ג דאמרי רבנן דלשון ירושה בעלמא לא קני הכא קני ואפילו כרבנן אתיא מתניתין : **א"ל משום דמפיק לה בלשון ירתון.** הא דלא קאמר ליה הכי משום דהוה א"ל ר' נתן ומפני מה הנחת' לשון יסבון ותנית' לשון ירתון אלא משום דלבך נוטה אחר ר' יוחנן בן ברוקה ומשום הכי א"ל יסבון תנן והדר מתחרט רבי בעצמו משום דכי הוה מקשי ליה אמאי שנית' ירתון מצי אמר ליה משום הכי שנינן ירתון לומר דלא טרפא ממשעבדי : **לאו מלתא היא דאמרי.** דודאי לא היה לריך רבי לומר יסבון תנן דבלא שום דיוק מתני' אפי' כרבנן אתיא דהא קתני בסיפא דההיא משנה דכתובות אע"פ שלא כתב לה בנן נוקבן וכו' ומיתזנן מנכסיי אחר מיתתי כדא"ר אלעזר בן עזריה לקמן וזה לשון מתנה בסוף אפילו רבנן מודו כדתנן במתניתין כתב לשון מתנה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף דבריו קיימין ואוקימנא אפילו בשני בני אדם ושני שדות ובלבד שיהא תוך כדי דבור והכא שתי תקנות הללו כיון דבבת אחת תקנו הוי כמו תוך כדי דבור והאי דקתני לשון ירתון לאשמועינן ממתניתין דרבנן מודו אפילו בשני בני אדם ושתי שדות :

ממאי

ושמע מינה אפי' בבריא נמי. אפי' בלא תנאי ב"ד דהכי משמע המשנה לא כתב לה חייב מפני שהוא תנאי ב"ד אבל כתב לה אפי' בלא תנאי ב"ד חייב דבבריא נמי קאמר אמר ליה והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואם כן אפי' כתב לה ע"כ לא קנו אלא משום תנאי ב"ד וה"נ אע"ג דבבריא לא קנו הכא קנו משום דהוי תנאי ב"ד ומכל מקום שפיר קאמר ליה רבי נתן לרבי שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה דאית לי' דמהני ירתון בשכ"מ ולהכי הכא אפילו בבריא קנו משום תנאי ב"ד דאילו לרבנן כיון דבעלמא לא מהני לישנא דירתון אפילו בשכ"מ לא ה"ל למתני הכא ירתון אפילו משום תנאי ב"ד אלא יסבון מבני חרי א"ל אביי משום דקא מפיק ליה בלשון ירתון פירוש אע"ג דלא קנו אלא משום תנאי ב"ד לפי שאין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מ"מ יש להוכיח דבבריא נמי אמרינן דאי לא אמר בעלמא בבריא לא הוה ליה לתנא לאפוקי בלשון ירתון משום תנאי ב"ד כיון דלא מהני בעלמא אלא הוה ליה למיתני יסבון וליתקנו דליטרוף ממשעבדי או יהיה תנאי ב"ד שלא יטרוף אלא מבני חרי אלא ודאי בבריא נמי אמר הדר אמר אביי לאו מלתא היא דאמרי דתנן כו' והוה ליה לזה בירושה ולזה(ד) במתנה אפי' רבנן מודו ולעולם ר' יוחנן בן ברוקה לא אמר בבריא בעלמא ט)וא"כ שפיר קאמר[ר'נתן]לרבי שניתם משנתכם כרבי יוחנן בן ברוקה דלדידיה כיון דירתון לחודיה מהני בשכ"מ בבריא נמי תנן ליה במתנה וירושה אבל לרבנן דאמרי לא מהני ירתון לחודיה בעלמא כלל אפי' בשכ"מ א"כ היכי תני ירתון אף ע"ג דמהני ירתון משום דאיכא מתנה בהדיה מ"מ לא הוה ליה למיתני (ה) דלא מהני כלל לחודיה אלא עם המתנה אלא יסבון מבני חרי הוה ליה למיתני ולעולם בבריא לא אמר י)ובקונטרס פי' משום דמפיק בלשון ירתון ואין זה מקנה לדבר שאין בעולם כיון שאין המתנה באה אלא לאחר מיתה ולא הבנים כבר בעולם ובלא תנאי בית דין קנו ואין נראה דברים מי שמת (לקמן דף קמח:) אמר אימור דשמעת ליה לרבי מאיר כו' לדבר שאין בעולם מי אמר אף על גב דכשילדה כבר העובר בעולם :

דלמא

צו א מיי' פי"ב מהל' זכיה ומתנה הלכה ב ועי' בה"מ ופ"ו מהלכות נחלות הל' ד ועי' בה"מ סמג עשין נו טוש"ע חו"מ סי' רפא סעיף ה :

צז ב ג מיי' פי"ב מהל' אישות הלכה ב ופי"ט הלכה א סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' סט סעיף א וסעיף ב וסי' קיא סעיף א :

צח ד מיי' שם פי"ט הלכה ט סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קיא סעיף יג :

צט ה מיי' פי"ב הל' י וסמג שם טוש"ע שם סי' סט סעיף ה וסי' קיב סעיף א :

רבינו גרשום

שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות . כלומר לפי מה שנראה לי באותה שעה התכתי שמא בשעה אחרת היה נראה לי בענין אחר : בעי רבא. הא דקאמר ר' יוחנן בן ברוקה אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין בשכיב מרע קאמר דבר אורותי הוא אבל בריא דלא בר אורותי הוא דאין נוהג ליתן ירושה כל זמן שהוא בריא לא אמרינן דבריו קיימין אלא על יורשו ממש : אמר ליה ר' נתן לרבי שניתם במשנה כר' יוחנן בן ברוקה . דבריא מורית מי שראוי ליורשו דתנן לא כתב לה בנין דיכרין דיהוון ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יותר על חולקיהון דאית להון (מאם אחרת)[דעם] אחוהון וכו' והא בריא הוא וקאמר אינון ירתון יותר: אמר ליה רבי לר' נתן מהא לא תפשוט דאין ירתון תנן אלא יסבון תנן . דמשמע במתנה ומתנה מצי למיתן לכל מאן דבעי אפי' לנכרי אבל בלשון ירושה לא : והדר אמר רבי ילדות היתה בי כשהעזתי פני בנתן הבבלי. דאמינא ליה יסבון תנן . משום דלא מצינן למימר יסבון דהא קי"ל כו' אמאי לא טרפא ממשעבדי : בשלמא אי אמרינן ירתון משום הכי לא טרפא ממשעבדי דהאי היה קודם שטר שעבוד לקוחות מהאי ירושה דאינו אלא לאחר מיתה. דאי ס"ד דיסבון תנן אמאי לא טרפא ממשעבדי דהא הוה מוקדם שטר מתנה זה משטר לקוחות ובדין הוא דטרפא . אלא ש"מ דירתון תנן וש"מ בריא נמי דמאן שמעת ליה דאית ליה כי האי סברא . אע"ג דלא כתב לה בנין דיכרין אינון ירתון יותר דמצי מורית בשכיב מרע ר' יוחנן בן ברוקה דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין וש"מ אפי' בבריא קאמר: הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם . כגון הני בנין דכרין דאכתי לא באו לעולם . אלא מאי אית לך למימר דלא תקשי אמאי מקנה לרבנן בנין דיכרין דלא באו לעולם הואיל ותנאי ב"ד הוא ושאני הכי בעלמא דבית דין אית להו א)בחוב עלמא לא קנה דבר שלא בא לעולם . הכי נמי האי מצי אמר להני בנין דיכרין ירתון או יסבון יותר על חולקיהון הכא שאני משום דבית דין גזרו הכי אבל בעלמא (לא) בבריא אחר לא ומהכא לא תפשוט עדיין דהל' כר' יוחנן בן ברוקה אפי' בבריא : אמר ליה אביי איכא למשמע מהכא דהלכתא כותיה מדקא מפיק ליה תנא בלשון ירתון דמצי למימר יסבון וקתני ירתון ש"מ אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין אפי' הבריא בלא כתובה והל' כר' יוחנן בן ברוקה. והדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי הא דבעינא לתרוצי הא מתני' דבנין דיכרין כר' יוחנן בן ברוקה דאפי' כרבנן דפליגי עליה דר' יוחנן בן ברוקה מתוקמי מתני' דבנין דיכרין משום דקתני סיפא לא כתב לה בנן נוקבן כו' · הוי ליה לזה לבנין דיכרין בירושה דקאמר אינון ירתון ולבנן נוקבן במתנה דקאמר להו אינון יתבון בביתי ומיתזנן מנכסיי ב)דהאי מתנה הראוי' אפי' לרבנן דפליגי עליה דר' יוחנן בן ברוקה מודו דדבריו קיימין הואיל דקא יהיב נמי בההוא כתובה מתנה לבנתיה ולא

הוה

פירוש רשב"ם העקרי

בבריא היאך. מי אית ליה לר"י בן ברוקה בין בבריא בין בשכ"מ שמנחיל לבניו כל מה שירצה (המקום חלק כדי לכתוב בו שתי מלות וצ"ל [או רק בשכ"מ]) כדמורית קרוב למות וקרינא ביה ביום הנחילו את בניו שראוי להורישם לאלתר: דאמר לי' ר' נתן לרבי. שסידר את המשנה : שניתם משנתכם . אתם שבארץ ישראל ההיא משנה דכתובות דלקמיה וסתמתם כר' יוחנן בן ברוקא דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו שיירש נכסיו דבריו קיימין ויפסיד שאר בניו את חלקם ולא יפה עשיתם דשבקיתון רבנן ועבידתון כריב"ב ולפי שר' נתן עלה מבבל קאמר לרבי משנתכם : לא כתב לה . לאשתו בכתובתה בין ראשונה בין שניה : בנין דיכרין כו'. בנים זכרים שתלדי לי ירשו לאחר מותי את כתובתיך שאירש ממך אם תמותי בחיי והם ירשוה ממני לבד חלק נחלה שירשו בנכסי הנותרים עם אחיהם שיש לי [נ"ל להם] אז שיהיו לי מאשה אחרת והיינו כתובת בנין דיכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו שהרי אפי' תמות בחיי בעלה יירשו בניה אחר מות אביהם : חייב שהוא תנאי ב"ד. דתנאי ב"ד כאילו כתוב בשטר הכתובה דמי אלמא מוריש האב לבן בין הבנים יותר מכדי חלקו כר"י בן ברוקא דהא לרבנן תנן אם אמר משום ירושה לא אמר כלום וכאן ירתון תנן: וא"ל. לר' נתן: אנן יסבון תנן. דהיינו לשון מתנה ומשום הכי דבריו קיימין אבל ירתון לא תנן והיינו כרבנן: הדר אמר רבי ילדות ושטות היתה בי שהעזתי פני. להשיב תשובה שאינה לר' נתן שאמרתי לו יסבון תנן אלא ודאי ירתון תנן : דהא קי"ל כתובת בנין דיכרין לא טרפא ממשעבדי . משום דהך ירושה לא נפלה קמייהו עד לאחר מיתת אביהם אינן יורשין מה שמכר אביהן בחייו : ואי ס"ד יסבון תנן . הא מתנה משעת נתינה הוא דקניא ואמאי לא טרפא ממשעבדי הא קדמא לכל מאן דזבין ויהבן : אלא ש"מ ירתון תנן . ויפה הקשה ליה ר' נתן ואיכא למימר דר' נתן דהוה מקשה לרבי הוה תני יסבון וס"ל דטריף ממשעבדי ור' שסתם כריב"ב הא סבר דבלשון ירוש' ירבה לאחד וימעט לאחד כי הכא שיורשין כתובת אמם והמותר על שתי כתובות חולקין ביניהן דאילו היכא דליכא מותר דינר על שתי הכתובות לא תקינו כתובת בנין דיכרין כדאמרינן בכתובות משום דמיעקרא נחלה דאורייתא מיהו להכי אהני כתובת בנין דיכרין שאפילו אם הכתובה האחת כפלים בחברתה וגם לזו בן אחד ולזו בנים הרבה יירש היחיד אמו הגדולה ואלו בין כולם יירשו כתובת אמם הקטנה והמותר יחלקו חלק כחלק וש"מ אפי' בבריא נמי דהאי בריא הוה כי כתב לה ירתון דמשעת נשואין הוא דאתני ליה הכי : א"ל רב פפא לאביי . לעולם לא תפשוט מהכא דאמר ריב"ב אף בריא דבין למ"ד כו' : ובין למ"ד יסבון . ר' נתן : הא אין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם. והני בנים עדיין לא באו לעולם דהא בתחילת נשואין הוא דמתני לה הכי : הני מילי לדבר כו'. כדקתני הרי את מקודשת על מנת שאתגייר כו' דהאשה והאיש באו לעולם : אלא . להכי ירתי הנהו בנים בתנאי זה הקודם ללידתן : דתנאי ב"ד שאני . הפקר ב"ד גבי ממון הפקר : ה"נ . אפי' דבנן מודו דאע"ג דאמר ירתון והוא בריא קנו דתנאי ב"ד שאני וכו' שר"י בן ברוקה אבל היכא דליכא תנאי ב"ד דלא מהני לשון ירושה אלא בשכ"מ והאי דקאמר ר' נתן שניתם משנתכם כר' יוחנן ב"ב [נ"ל לאו] משום דריב"ב ס"ל דמהני לשון

ירושה

א) אולי צ"ל דב"ד אית להו רשות להקנות טפי אף דבעלמא לא קנה וכו' . ב) נראה דצ"ל דבהאי ירושה אפי' לרבנן וכו' .

הגהות הב"ח (א) גמ' חייב שהוא תנאי ב"ד ואמר לו : (ב) רשב"ם ד"ה ואל תגמרו וכו' המתין שעה אחת חזר כצ"ל ותיבת ורלהו נמחק : (ג) בא"ד שעיניו רואות וה"ה. נ"ב והתם משני מעיקרא אתוקיה בטמא כו' : (ד) תוס' ד"ה ושמע מינה וכו' ולזה במתנה וכל לזה בירושה ולזה במתנה אפילו רבנן מודו ולעולם וכו' בבריא בעלמא ואפ"ה שפיר קאמר לרבי : (ה) בא"ד לא הוה ליה למיתני ירתון כיון דלא מהני :

ממאי דבחד בי דינא איתקון דלמא בתרי בי דינא איתקון לא סלקא דעתך דקתני רישא א)זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה הבנים יירשו והבנות יזונו מה הבנים אינן יורשין אלא לאחר מיתת אביהם [א]אף בנות לא יזונו אלא לאחר מיתת אביהן אי אמרת בשלמא בחד בי דינא איתקון היינו דילפינן תקנה מתקנה אלא אי אמרת בתרי בי דינא איתקון היכי ילפינן תקנה מתקנה ממאי דלמא לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון ובי דינא בתרא תקון כבי דינא קמא כי היכי דלא תקשה תקנתא אתקנתא: ב)אמר רב יהודה אמר שמואל [ב]הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא [ג]פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס בנו הקטן מאי איתמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל [ד]אפילו בנו קטן המוטל בעריסה [ה]פשיטא בנו ואחר אחר במתנה ובנו אפוטרופוס ג)([ו]אשתו ואחר לאחר במתנה ואשתו אפוטרופוס) [ז]אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה איבעיא להו בת אצל הבנים ואשה אצל האחים ואשה אצל בני הבעל מהו אמר רבינא משמיה דרבא בכולהו לא (א) קנה לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה רב עוירא משמיה דרבא אמר [ח]בכולהו קני [ט]לבר מהאשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל

בעי

ממאי דבחד בי דינא איתקון. דליהוו בתוך כדי דבור דלמא בתרי בי דינא איתקון ולא קאי האי אהאי כלל ולא מהני לשון מתנה דזה אזה: **לא ס"ד.** דבתרי בי דינא איתקון: **אף הבנות אינן נזונות אלא לאחר מיתת אביהם.** ובחייו אין כופין אותו לזון את בניו כדאמרי' בכתובות אלא כפינן ליה אסיתא בצינורא וליקו ולימא עורבא בעי בני והוא גברא לא בעי בני: **דילפי' תקנה מתקנה.** דכיון דבחד בי דינא תקון להו ולא מפורש בתקנות חילוק בין זו לזו מסתמא בחד ענין תקינינהו אבל אי בתרי בי דינא איתקון דלמא חד בי דינא קאי אמחיים וחד אלאחר מיתה והיכי יליף האי מהאי: **לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון.** ואין כאן תוך כדי דבור ומשו"ה אצטריך למימר לר' יסבון תנן ומיהו תקנתא מתקנתא ילפינן דבי דינא בתרא מעין בי דינא קמא תקינו דלא תקשי תקנתא אתקנתא דלא לימרו מ"ש תקנה זו דכתובת בנין דיכרין דלאחר מיתה דכתב בה ירתון ומ"ש זו דאיתקנא מחיים ומיהו בעיא דהכא איפשיטא ממילתיה דר' נתן כדפרישית ואע"ג דרבי כר' יוחנן בן ברוקה ס"ל כדאמרינן לעיל א"ר זריקא אמר ר' חנינא א"ר ינאי אמר רבי הלכה כר' יוחנן אפ"ה קאמר יסבון לאוקומי מתניתין דברי הכל: **הכותב כל נכסיו לאשתו.** בלשון מתנה: **לא עשאה אלא אפוטרופא.** דאומד הדעת הוא דאין אדם מניח את בניו ונותן את הכל לאשתו ולא נתכוין אלא לעשותה אפוטרופא כדי שיחלקו לה בניו כבוד משום דאוקי אבוהון נכסי ברשותה לפרנסם מהם כפי אומד דעתה ויהיו כפופים לה ולקמן מני לה מהני תלת מילי דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא לדברי נבואה הם בפ' מי שמת לפי שאנו מניחין מה שכתוב בשטר בהדיא שנתן לה הכל וניזל אחר אומד דעתו ובשכיב מרע איירי ורבא בעי לקמן בבריא היאך ומשו"ה נקט לה הכא וכן הא דתנן התם דלקמן נמי משום דרבא בעי עלייהו נמי בבריא היאך ודוקא כל נכסיו דליכא שיור לא במקרקעי ולא במטלטלי אבל אי איכא שיור קנתה ומיהו הכותב נכסיו לאחר שאין בו אומד הדעת שאינו חס כל כך לכבודו אמרי' לקמן דאם כתב לו כל נכסיו אם מת קנה הכל דכיון דלא שייר מידי נותא שכיב מרע היא זו שהיה ירא למות והוו דבריו ככתובין וכמסורין: **ה"ג לה לכולה פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס בנו הקטן מאי א"ר חנילאי בר אידי אמר שמואל אפילו קטן המוטל בעריסה פשיטא בנו ואחר אחר משום מתנה ובנו משום אפוטרופא אשתו ארוסה ואשתו גרושה משום מתנה איבעיא להו בת אצל הבנים ואשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל מהו אמר רבינא משמיה דרבא בכולהו לא קנו לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה ורב עוירא משמיה דרבא אמר בכולהו קנו לבר מאשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל בעי רבא בבריא היאך וכו'.** והכי פירושו פשיטא בנו גדול שכתב לו כל נכסיו לא עשאו אלא אפוטרופא דרוצה הוא שיחלקו לו אחיו כבוד שהרי חייבין בכבודו כדאמרינן (כתובות קג.) ואת לרבות אחיך הגדול ואומד הדעת הוא שלכבודו נתכוין בנו (ב) קטן מי אמר כיון דקטן הוא אינו חס לכבודו ולמתנה איכוין או דלמא אף בנו קטן רוצה לכבודו: **אפילו קטן המוטל בעריסה.** רוצה הוא בכבודו ולא עשאו אלא אפוטרופא: **פשיטא בנו ואחר כו'.** כלומר פשיטא לי שהכותב כל נכסיו לבנו שקרוב לו יותר מכל קרוביו ורוצה בכבודו יותר או הכותב כל נכסיו לאחר דלא חייש לכבודו כלל בהני שניהם פשיטא לי דאחר במקום בנים משום מתנה דלכבודו לא חייש אלא להקנותו לתת לו במתנה דאם לעשותו אפוטרופא נתכוין בשביל שאין בניו יודעין בטיב משא ומתן היה לו לומר בפירוש אני עושה אותו אפוטרופא ולא היה לו לכתוב לשון מתנה ובנו במקום הבנים משום אפוטרופא ולא גרסי' אשתו ובנו אשתו משום מתנה ובנו משום אפוטרופא דהא שמואל אמר דהכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא ובאשה במקום בנים הוא דמיירי והא דלא קאמר נמי אשתו פשיטא משום אפוטרופא היינו משום דקאמר לה שמואל בהדיא אבל בנו ואחר וכל הני דלא איירי בהו שמואל בהדיא הדר נקיט לפרושינהו כן נראה בעיני וי"מ בנו ואחר שנתן להם ביחד לשניהן כל נכסיו ואין נראה בעיני דא"כ אמאי בנו משום אפוטרופא והלא הוא נותן מחצה לזה ומחצה לזה והאי אחר היאך יזכה בכל הנכסים ובנו אמאי יהיה אפוטרופא והלא לא כתב לו כל נכסיו ואם יש לפרשה במתנה לשניהן ביחד הכי מפרשינן אחר משום מתנה וזכה בחצי הנכסים שכתב לו ובנו משום אפוטרופא לאחיו בההוא חצי נכסים שכתב לו דכיון דליכא שיור לבנים שהרי לאחר נתן חצי הנכסים ולא נשאר לפניו כי אם החצי שכתב לבנו הרי הוא כמו שכתב לו כל נכסים שיש לו דמי ולא עשאו אלא אפוטרופא ומיהו לא נהירא לי כלל דלא דמי לסיפא דקאמרי' אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה דהתם בהדיא ודאי או קתני וה"ה להך רישא: בנו ואשתו לא גרסי' ומיהו הדין כך נראה בעיני כתב לאשתו במקום בנו בההיא קאמר שמואל בהדיא לא עשאה אלא אפוטרופא כתב לבנו במקום אשתו חזינן אם יש לזה הבן אחין לא עשאו אלא אפוטרופא כדי שיכבדוהו אחיו כדאמרי' לעיל אפילו קטן המוטל בעריסה ואפילו במקום אשתו דהיינו אמם קאמרינן ואם אין לו אחין ודאי משום מתנה כתב לו דליכא למימר משום אפוטרופסות דאינו רוצה שתכבד האם את הבן דאדרבה הוא רוצה שהבן יכבדנה כדאמרי' הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא אשתו ארוסה או אשתו גרושה מודה שמואל דבמתנה יהיב לה דכיון דלא גייס בהו לא חש בכבודן אלא מתנה הוא רוצה ליתן להן: ד)(ג) (הג"ה. בנו ואחר כגון בנו ובן בנו שמת שהוא ראוי ליורשו כמו בנו והוא אחר אצל בנו או כגון שקיבל עליו לזון את בן אשתו אם כתב נכסיו לבנו פשיטא דלא עשאו אלא אפוטרופא דרוצה שיכבדו אותו בן בנו או בן אשתו אבל אם כתב לבן בנו או לבן אשתו וכל שכן לאחר בעלמא אמרי' דלא חש לכבודו ונתכוין למתנה אשתו ואחר שכן בביתו אם כתב לאשתו משום אפוטרופא דרוצה הוא שיכבדוה אחרים אבל אם כתב לאחר ודאי למתנה נתכוין דאינו חש שתכבדנו אשתו כ"ל בנו ואשתו אשתו משום אפוטרופוס ובנו משום מתנה דאדם רוצה שיכבדו בניו את אשתו אפילו אינה אמם שכן חייבין בכבודה דדרשינן (שם) את אביך לרבות אשת אביך וכ"ש זו שהיא אמם אבל אשתו אינו רוצה שתתבזה לכבד את בניו: **אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה.** דאינו חושש לכבודן זו מפני שגירשה וזו מפני שלא הכניסה עדיין. ע"כ): **בת אצל הבנים.** כיון דאנו רואין דחוששין לענין נכסים מועטין דאמרי' הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים אלמא דחיישינן ליקרא דבנות מיקרא דבנים ואיכא למימר דעשאה אפוטרופא או דלמא הני מילי לענין חזרת פתחים אבל כי האי גוונא שיכבדוה בניו לא חש לכבודה: **ואשה אצל האחין.** שאין לו בנים ואב אלא אחין וכיון דאחיו אינן חייבין בכבוד אשתו כלל אינו חושש שיכבדוה ומתנה הוא דיהב לה או דלמא כיון דאשתו כגופו דמיא רוצה שיכבדוה ואפוטרופא שויה: **ואשה אצל בני הבעל.** דלא הוו ליה בנים ממנה דנימא אפוטרופא שויה כדי שיכבדוה בניה שחייבין בכבודה אבל יש לו בנים מאשה אחרת ואינן חייבין בכבודה כל כך אלא מיתורא דקרא את אביך לרבות אשת האב וכל מי שאינן חייבין בכבודו אינו מקפיד אם אין מכבדין אותו וגם היא לא תקפיד אם לא יכבדוה אלו והלכך גם הבעל אינו חושש ולמתנה איכוין: **אמר רבינא משמיה דרבא כולהו.** הנך חמש נשים לא קנו לבד מאשתו ארוסה ואשתו גרושה: **ורב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו.** הנך חמש נשים קנו לבד מאשה אצל אחין ואשה אצל בני הבעל ובסברות בעלמא פליגי ובת אצל הבנים לבדה איכא בינייהו לרבינא לא קניא לרב עוירא קניא:

בעי

דלמא בתרי בי דינא איתקון. פירוש דספיקא הוי אי אמר בבריא אי לא ולר"י נראה דבבריא נמי אמר מדאמר רבי נתן שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה:

למחלה

רבינו גרשום

הוה כוליה בלשון ירושה: ממאי דבחד בי דינא בחד זימנא איתקון. הני תרתי תקנתי בנין דכרין ובנן נוקבן דמצית למימר להאי במתנה ולזה בירושה ובעית לאוקמי משנה זו אפי' כרבנן. דלמא בתרי בי דינא איתקון ולא בחד זימנא ומאן דתקין כתובת בנין דיכרין דירתון סבר משום דמצי לאורותי לכל מאן דבעי ולעולם הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. והיכי ילפי' תקנתא מתקנתא דהאי איתקנא בהאי בי דינא ואידך בהאי בי דינא דלמא לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון ובי דינא בתרא איתקון בנן נוקבן כעין דתקון בי דינא קמא לבנין דכרין. ולהכי ילפינן תקנתא מתקנתא ולהכי אצטריך לאוקמי בתרי בי דינא כי היכי דלא קשיא תקנתא לתקנתא. דאי אמרת בחד בי דינא איתקון הוי קושיא מאי שנא זו בירושה וזו במתנה. אבל כי מוקמינן בתרי בי דינא לא הויא קושיא דהני סברי הכי והני סברי הכי. ולעולם ר' יוחנן בן ברוקה היא ולא רבנן: הכותב כל נכסיו לאשתו. בלשון מתנה ודאי לאו משום דיהיבנא ניהלה אלא כדי לעשותה אפוטרופא מחמת קרובות וחביבות שהיה מחבבה עשה לה כן כדי שיחלקו לה כבוד היורשין ולא קנתה כי אם שיעור כתובתה וכי האי גוונא אם כתב לבנו הגדול פשיטא דלא עשאו אלא אפוטרופא שינהגו בו אחים כבוד. ולא קנה אלא כאחד מן היורשין: בנו קטן מאי. אם כתב לו כל נכסיו דליכא למימר לשום אפוטרופא דלאו בר הכי שינהגו לו כבוד מאי מי אמרינן דקנה או לא: פשיטא אם כתב כל נכסיו לבנו ולאחר ודאי בנו דקרוב דעתו אצלו עשאו אפוטרופא לאחר לשום מתנה הכי נמי מפרשי' גבי אשתו ואחר: אשתו ובניו משום דאינו קרוב דעתו אצלו יותר (ה) מאותו: אשתו ארוסה ואשתו גרושה אשתו ארוסה לא קרובה דעתו גבה כולי האי דאכתי אין לבו גס בה. ואשתו גרושה כבר נתרחקה אם כתב לה כל נכסיו ודאי משום מתנה הוא וקני': אבעיא להו אי כתב כל נכסיו לבתו במקום שהיו לו בנים מהו. מי אמרינן משום חביבותא הוא דכתב לה כדי שיחלקו לה בנים כבוד ועשאה אפוטרופא ולא קנתה או דלמא משום מתנה בעליא הוא דיהבה ניהלה וקנתה והכי נמי אשה אצל האחין אם כתב לה כל נכסיו מהו. מי אמרינן אפוטרופא עשאה כדי שיחלקו לה האחים כבוד או דלמא הואיל דאין חייבין בכבודה משום מתנה יהיב לה: ואשה אצל בני הבעל דלאו אמן היא. מהו מי אמרינן הואיל דהני בנים לא מחייבי בכבודה כולי האי משום מתנה הוא יהיב לה וקנתה או דלמא הואיל וכל דהו שייכי בכבודה דכתי' כבד את אביך ואת אמך לרבות אשת אביך ודאי משום דינהגו לה יקרא עבד ועשאה אפוטרופא ולא קנתה. אמר רבא כולהו. הני נשי לא קנו משום דעשאן אפוטרופא משום שיש להן חביבות וקורבית דעת: לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה. דלא יהיב דעתיה לגביהו כולי האי: ורב עוירא אמר משמיה דרבא כולהו קנו. לשום מתנה: לבד מאשה אצל הבנים. דחייבים בכבוד אמן ואיכא למימר משום אפוטרופא היא והכי נמי אשה אצל בני הבעל דשייכי כל דהו בכבודה:

קן א מיי' פי"ב מהלכות אישות הלכה יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' עא סעיף א:

קא ב מיי' פ"ו מהל' זכיה ומתנה הל' ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רמו סעיף יב וטוש"ע אה"ע סי' קו סעיף א:

קב ג ד מיי' שם הל"ב וסמג שם טוש"ע חו"מ שם סעיף ד וטוש"ע אה"ע שם סעיף ז:

קג ה מיי' שם הל"ו וסמג שם טוש"ע חו"מ שם סעיף ט:

קד ו מיי' שם הלכה ז סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף ח:

קה ז מי' שם הל"ה וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו סעיף ב:

קו ח מיי' שם הלכה ג ועי' במ"מ ובכ"מ ובל"מ וסמג שם טור שו"ע חו"מ סי' רמו ס"ו:

קז ט מיי' שם הלכה ד ועי' בהכ"ל וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו ס"א:

א) כתובות מט.: ב)לקמן קמד. קנ: גיטין יד.: ג)רש"ל מ"ז לפי' רשב"ם: ד)זו פירוש אחר רש"ל:

פירוש רשב"ם העקרי

ירושה בבריא והא [נ"ל דהא] אפי' שכ"מ כה"ג לא קני שהרי עדיין לא באו לעולם אלא הכי קאמר לי' ר' נתן לר' נהי דמן הדין לא קנו הני בנים כתובת בנין דיכרין שהרי עדיין לא באו הבנים לעולם ועוד דבריא הוה ולא מהני לשון ירושה בבריא אפי' לריב"ב אלא בכח ב"ד הוא דקא קנו מיהו לא היה להם לדון דין לתקן תנאי שלהם לפי דברי ריב"ב ולהזכיר לשון ירתון בתנאי שלהם דדמי [אולי צ"ל דאי משום דלא] טרפא ממשעבדי יתקנו נמי בתנאי ב"ד דלא תטרוף [אולי צ"ל דתטרוף או דפי' דיאמרו יסבון ויאמרו בפירוש דלא תטרוף] ממשעבדי: א"ל אביי. לעולם פשטינן מינה דאמר נמי ריב"ב בבריא כדאמרן מעיקרא ודקשיא לך הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו' ומתוך קושיא זו באת לומר תנאי ב"ד שאני ומתוך כך דחית דלא תפשוט מהכא הקושיא אינה קושיא והתירוץ אינו דלא שאני הכא משאר תנאין דעלמא דמשום דקא מפיק בלשון ירתון קא מקני להו אע"פ שלא באו לעולם דהא עכשיו לא מקני להו מידי אלא הכי קאמר בנים אשר יולדו לי הם יירשו נכסי לכשאמות וכשימות כבר ישנן בעולם וההיא שעתא הוא דאתי וליכא הכא שום שינוי וחידוש יותר משאר תנאים דנצטרך למימר תנאי ב"ד שאני אלא בבריא והאי דקתני מפני שהוא תנאי ב"ד לאו משום דתנאי ב"ד שאני אלא ה"ק אע"פ שלא כתב האי תנאי כמי שכתב דמי מפני שכן הוא תנאי ב"ד שצריך לכתוב ואם לא כתב לא הפסידה בכך ולעולם התנאי עשוי כהלכתו דקני לשון ירתון בבריא ולעולם בין בבריא בין בשכיב מרע מהני לשון ירושה: הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי. דודאי ליכא למפשט מהכא מידי דהאי דקתני ירתון בבריא לשון מתנה איכא בהדה כדמפרש ואזיל דתנן כו' והלכך קני לדברי הכל כדקתני מתני' כתב בין בתחלת בין בסוף מתנה דבריו קיימין אבל ירתון גרידא בבריא לא קני לא לרבנן ולא לריב"ב: דתנן לא כתב לה כו'. סיפא דהך משנה דלעיל היא וקס"ד דבפעם אחת נתקנו בב"ד תנאין הללו ירושת כתוב' בנין דיכרין ומתנת מזון הבנות דהוו לשון ירושה לזה ולשון מתנה לזה ומוקמינן לעיל דאפילו בשתי שדות ושני בני אדם בתוך כדי דבור קני: ומיתזנן מנכסי. לאחר מיתתי ולשון מתנה הוא זה שהרי אינן ראויות ליורשו אלא הבנים והבנות יזונו כדתנן לקמן במי שמת אבל מחיים אינו חייב לזון את בניו ואין כופין אותו אלא הכי אמרינן ליה ידור [נ"ל ירוד] ילדה אבני מתא שדרייה בכתובות: [נ"ל לזה בירושה]. כתובת בנין דיכרין כדקתני ירתון: ולזה במתנה. לבנות: אפי' רבנן מודו. כדקתני מתני' כתב בין בתחלה בין בסוף בין באמצע וכו' ואוקמה רב ששת אפי' בשתי שדות ושני בני אדם ואוקמן כוותיה לעיל והלכך הך משנה דכתובת בנין דיכרין דבריא הוא ולעולם לא פשטינן מינה אי אמר ריב"ב בבריא או לא ור' נתן דהוה אמר שניתם משנתכם כריב"ב איכא למימר דאלישנא דירתון קא קפיד דכיון דבע"כ מתנה היא דהא איכא בהדיה לשון מתנה למה לי למיתני ירתון דדמיא מילתא דאליבא דריב"ב אתיא ומיהו לעולם אפי' ר' נתן מודה דדברי הכל היא דהאי ירתון לשון מתנה איכא בהדיה ומכל מקום אהני לשון ירתון לכמה דברים שלא יטלו כי אם לאחר מיתת האב ולא לטרפי ממשעבדי כדין ירושה: *) ממאי דבחד בי דינא. הנך תרי תנאי ב"ד כתובת בנין דיכרין ומזון הבנות דנימא דמהניא מתנת דהאי להאי דלמא בתרי בי דינא איתקון ומעיקרא איתקון כתובת בנין דיכרין בי דינא דמיתניא ברישא במתני' דכתובות ואע"ג דלא הוה בהנהו כתובות של אותו ב"ד הראשון אלא לשון ירושה אפ"ה הוו קנו וש"מ דר' יוחנן אפי' בבריא דבר וכדתרצת לעיל משום דקא מפיק לה בלשון ירתון: בכרם. בבהמ"ד היו יושבין שורות שורות כגפנים בכרם: הבנים יירשו והבנות יזונו. כלומר הני שתי תקנות התקינו חכמים הראשונים שהבנים ירשו

בנין

*) ע"כ שייך לע"א

(ה) נראה דל"ל אשתו ובנו אשתו משום מתנה ובנו משום אפוטרופא משום דאינו קרוב דעתו אצלה יותר מבנו וכו'.

הגהות הב"ח (א) גמ' בכולהו לא קנו לבר: (ב) רשב"ם ד"ה ה"ג לה וכו' בנו הקטן מאי מי אמר: (ג) ד"ה הג"ה פריסה אחרת מצאתי וישר בעיני בנו ואחר כגון וכו' שתכבדנו אשתו ה"ג בנו ואשתו:

בעי רבא בבריא היאך בשכ"מ הוא דניחא ליה דלישתמעון מלה אבל בבריא הא קאי איהו או דלמא [א]בריא נמי ניחא ליה דלישתמעון מלה מהשתא תא שמע הכותב פירות נכסיו לאשתו גובה כתובתה מן הקרקע למחצה לשליש ולרביע גובה כתובתה מן השאר כתב כל נכסיו לאשתו ויצא עליו שטר חוב רבי אליעזר אומר תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה וחכ"א [ב]תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן ואמר רבי יהודה תנחתום מעשה ואירע הדבר בבת אחותי כלה ובא מעשה לפני חכמים ואמרו תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן טעמא דיצא עליו שטר חוב הא לא יצא עליו שטר חוב קניא ובמאי אילימא בשכ"מ והא אמרת לא עשאה אלא אפוטרופוס אלא לאו בבריא לעולם בשביב מרע ורב עוירא מוקי להבכולהו רבינא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן הלכה תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן למימרא דלא אזיל רב נחמן בתר אומדנא א)והתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא אומר [ג]אין מתנתו מתנה (א) שאילו היה יודע שבנו קיים לא כתבן ואמר רב נחמן הלכה כרבי שמעון בן מנסיא [ד]שאני התם דניחא לה דתיפוק עלה קלא דכתבינהו ניהלה להנהו נכסים תנן התם ב)[ה]הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה משום דכתב לה קרקע כל שהוא אבדה כתובתה אמר רב במזכה להן על ידה ושמואל אמר במחלק לפניה והיא שותקת רבי יוסי בר' חנינא אמר באומר לה טלי קרקע זו בכתובתיך

ומקולי

בעי רבא בבריא. שכתב כל נכסיו לאשתו ולכל הני דאיירי שמואל אם כתב להם במתנה מהיום לגמרי אי נמי מהיום ולאחר מיתה מי אמרינן מתנה גמורה היא דאי משום כבודה הא קאי הוא ויכבדוה מאימתו : **דלישתמעון מלה מהשתא.** לפי שיודעין שעתידין להיות כפופין לה : **הכותב.** במתנה : **פירות נכסיו.** שעכשיו בעין אי נמי דאקני לה קרקע לפירותיה דאקני לה בגופא דארעא דקנייה : **גובה.** (ב) כל כתובתה מן הקרקע דבשביל מתנה זו לא מחלה שעבוד כתובתה שעל הקרקע ואם כתב לה קרקע ופירות לגמרי מחליתן או שליש או רביע גובה כתובתה מן השאר ולא זו אף זו קתני כתב לה פירות ואפי' קרקע ומיהו האי דקתני למחצה לשליש ולרביע בזו ואין צ"ל זו מיפרש' ולאו דוקא נקט כי האי סידרא הכא אלא משום דבכל דוכתא רגיל לומר כן : **כתב כל נכסיו לאשתו.** וקא סלקא דעתך השתא אפי' במקום בנים דאמר שמואל לעיל לא עשאה אלא אפוטרופא והכא קאמר דקניא : **ויצא עליו שטר חוב.** שקדם למתנה זו ומיהו לכתובתה לא קדם : **תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה.** דליפות כחה כתבה מתנה זו לזכות במותר נכסים אבל היא לא מחלה שעבוד כתובתה שעל נכסים הללו בשביל מתנה זו שאם תיבטל מתנה זו בשביל בעל חוב הקודם תחזור עליהם מכח שעבוד כתובתה והלכך רוצה היא שתקרע מתנתה : **תקרע כתובתה.** לאו דוקא שהרי אינה מוחלת כתובתה בשביל שום מתנה שנותן לה בעל דאי קנה נכסים אחרי כן תגבה מהן כתובתה כדאמרינן לקמן בשמעתין שהרי כך כתב לה דקנאי ודעתיד אנא למיקני אבל מהנהו נכסים דיהיב לה מחלה שעבוד כתובתה דמינייהו לא תגבי כתובתה הואיל ובמתנת חנם באו לידה דאינה טוענת אל לבה שמא יבא בעל חוב ויטרפם בחובו הלכך תקרע כתובתה לגבי הני נכסים שלא תטרוף : **ותעמוד על מתנתה.** אם אפשר לה להתקיים הלכך כיון דלא הויא מתנה כמלאת קרחת מכאן ומכאן ומיהו מחילה בטעות ליתא דההיא מתנה גמורה היתה בשעה דהא אי בעי בעל מלי מסלק ליה בזוזי וכדאמר רבא בפסחים בפרק כל שעה (דף ל:) דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה : **בבת אחותי כלה.** כלתי אשת בני שכתב לה בני כל נכסיו ואח"כ בא בעל חוב דבני לגבות חובו שקודם למתנה ומאוחר לכתובתה : **קניא.** ולא אמרינן עשאה אפוטרופא : **אלא לאו בבריא.** ושמע מינה דבבריא קניא דליכא למימר אפוטרופא עשאה דהא קאי הוא ובשכיב מרע איירי שמואל ולא בבריא : **רב עוירא מוקי בכולהו.** כדאמרינן לעיל כולהו קנו דהיינו בת אצל הבנים ואשתו ארוסה ואשתו גרושה וה"נ הך אשתו דקתני היינו אשתו ארוסה ואשתו גרושה ומיהו בבת אצל הבנים ליכא לאוקומה דהא אשתו קתני ואי קשיא הא רבינא נמי באשתו ארוסה ואשתו גרושה מוקי לה כדמפרש לקמיה וא"כ מאי קאמר גמרא רב עוירא מוקי לה בכולהו לימא נמי רב עוירא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה דהא ליכא בינייהו אלא בת אצל הבנים לחוד כדפרישית לעיל ובבת אצל הבנים ליכא לאוקומה דהא אשתו קתני תריץ משום דאמרן לעיל רב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו קנו כו' הילכך נקט נמי הכא כי ההוא לישנא דלעיל : הכי גרסינן רבינא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה : **אמר ר"נ הלכה תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה.** דלא תטרוף כתובה מהני נכסים אע"פ שקדמה לבעל חוב שהרי מחלה שעבוד אללס משום דבאו לידה במתנה ומיהו אם קנה נכסים אחרי כן תגבה מהן כתובתה כדאמרי' לקמן בשמעתין והא דאיצטריך ר"נ לפסוק הלכה כחכמים היינו משום דאיכא לאקשויי דידיה אדידיה כדמקשי ואזיל ואשמועינן ר"נ דשינויא דקא משנינן דלא תקשי דידיה אדידיה שינויא הוא ואם לא אמר הלכה כחכמים הוה אמינא דס"ל כר"א כדמוכחא הך מילתא דלקמן : **ומתמהינן ור"נ לא אזיל בתר אומדנא.** דהא מאומד הדעת יש לנו לומר דלא מחלה שעבוד הני נכסים בשביל המתנה : **מתנתו מתנה.** שהרי לא פירש בשעת מתנה בשביל שאני סבור שמת בני אני נותן מתנה זו : **יודע.** היינו אומדנא אע"פ שלא פירש נמי כמי שפירש דמי : **ומשני.** ה"נ בתר אומדנא אזיל ר"נ דקאמר תקרע כתובתה דניחא לה בהך מתנה משום דתיפוק קלא דאיהי מהימנא וחשובה גבי בעלה ומשום הכי כתב לה כל נכסיו ובההיא הנאה מחלה שעבוד כתובתה ואמרה אי אתי בעל חוב וטריף להני נכסי לא חיישינא : **תנן התם.** במס' פאה בסוף פ"ג (משנה ז) ומשום דבעי עלה רבא בבריא היאך נקט לה נמי הכא : הכי גרסי' לה הכותב נכסיו לבניו ולא גרסינן כל : **וכתב לאשתו קרקע כל שהוא.** ולא פירש אם לפרעון כתובתה אם נשם מתנה דאי לפרעון כתובתה הרי הוא כמו שפרע לה קצת כתובה וכ"ע מודו דמה שנתן לבניו איננו כלום דמשועבד היה לכתובתה : **אבדה כתובתה.** לא אבדה אבדה ממש שאם יקנה נכסים אח"כ תגבה מהן המותר כדלקמן דהא כתב לה דקנאי ודעתיד אנא למיקני אלא אבדה כתובתה מהני נכסים שאם לא יקנה הבעל נכסים אחרים הרי הפסידה שמאלו שנתן לבניו לא תגבה עוד דנתרלית נהם במתנה זו הואיל ונתן גם לה קרקע כל שהוא וכדמפרש טעמא ואזיל וכגון שחלק להן ולה כל נכסיו אבל שייר אפילו חד דיקלא שלא חלק אותו אמרינן לקמן מגו דנחתא אדיקלא נחתא נמי אכולהו : **וקא פריך משום דכתב לה קרקע כל שהוא כו'.** בתמיה : **אמר רב במזכה להן על ידה.** עסקינן שנתנה לו סודר שלה להקנות לבנים כדקיי"ל (ב"מ דף מז:) בכליו של קונה דמוכחא מילתא מדקא משתדלא בזכיית הבנים וגם נתן לה קרקע כל שהוא ואינה מערערת כלום כיון דאיכא תרתי ודאי נתרלית להם בלב שלם להיות קונין מתנה זו שלא תוכל לטרוף מהן כתובתה ומחלה להן השעבוד שעל הנכסים הללו והפסידה כתובתה אם לא תמצא מקום אחר לגבות : **ושמואל אמר.** אפילו אין מזכה להו על ידה אלא שהיתה לשם בשעה שכתב נכסיו לבניו והיא שותקת דכיון דכתב לה קרקע כל שהוא נתרלית ושתיקה כהודאה דמיא אבל אם לא נתן לה כלום שתיקה אינה אלא כדי לעשות נחת רוח לבעלה : **רבי יוסי ברבי חנינא אמר.** אפילו לא היתה שם ולא חלק בפניה אלא שאמר לשון זה כשכתב לה ההוא קרקע כל שהוא טלי קרקע זו בכתובתיך והיא לא ערערה ודאי מחלה שעבודה משאר הנכסים ואחרון אחרון מיקל :

ומקולי

למחצה לשליש ולרביע גובה כתובתה מן השאר. תימה מאי קמ"ל פשיטא ואומר ר"י דרבותא קמ"ל דכשנותן לה פירות שדה אחת שתי שנים או שלש לא יוכלו היתומין לטעון ולומר שתטול כתובתה מאותה שדה שיש לה פירות אלא גובה כתובתה משאר שדות שאין לה בהן כלום לפי שרוצה ליטול כתובתה מיד ובשדה שיש לה פירות אינה יכולה ליהנות מכתובתה עד שתי שנים או שלש שהן זמן פירותיה :

מכלל

מסורת הש"ס

א) לקמן דף קמו: [תוספתא דכתובות פ"ד]: ב) פאה פ"ג מ"ז [לקמן קנ:] :

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין מתנתו מתנה בידוע שאילו היה יודע : (ב) רשב"ם ד"ה גובה כתובתה מן הקרקע דבשביל כצ"ל ותיבת כל נמחק ונ"ב ע"ל בדף זה ע"ב פירש הרב דאינה גובה כ"א מותר כתובתה וכו' :

פי' הרשב"ם העקרי

בנין דיכרין והבנות ליהוו מיתזנן מניכסיה כדתנן בכתובות הלכך ילפי מהדדי מה הבנים כו' דהא ירתון תנן אף הבנות כו' כדמפרש לעיל דמחיים לא כפינן ליה לאב אלא אומרים לו ידוד (נ"ל ירוד) ילדה כו' : ובי דינא בתרא מעין בי דינא קמא תקון דלא תקשי תקנתא אתקנתא . שיתמהו הבריות למה נשתנו זו מזו והשתא לא איפשוט לן אי איירי ריב"ב בבריא אי לא הלכך מספקא לן ומה שתפס תפס : הכותב כל נכסיו. כלומר הנותן במתנה ובשכ"מ מיירי ולקמן בעי בבריא היאך ומשום הכי נקט לה הכא והך נמי דאמרי' לקמן תנן התם הכותב כו' דבכולהו בעי רבא בבריא היאך:לא עשאה אלא אפוטרופא . דכיון דלא שייר לבניו מידי איכא למימר דלהכי כתב לה שיהו כל בניה מחלקין לה כבוד משום דאוקי אבוהון נכסי ברשותה לפרנסם מהם כפי אומד דעתה ויהיו כפופין לה ומחדא מתלתא הלכתא בלא טעמא קא חשיב לה דדברי נבואה הם שאנו סותרין את המתנה מדעתנו ולמימר דאפוטרופוס בעלמא שויה ודוקא כל נכסיו דליכא שיור לא במקרקעי ולא במטלטלי אבל איכא שיור קנתה ודוקא אשתו אבל אחר שכתב לו שכ"מ כל נכסיו קיי"ל לקמן בפ' מי שמת דאם מת קנה הכל דכיון דלא שייר מידי צוואת שכ"מ היא זו שהיה ירא למות והוו דבריו ככתובין ומסורין: ה"ג לה לכולה כו' (כבדפוס) עד והכי פירושא פשיטא דאם כתב כל נכסיו לבנו גדול לא קנה דלא עשאו אלא אפוטרופא.לכבודו נתכוון שיחלקו לו אחיו כבוד בשביל שיהא אפוטרופוס בנכסיהם : אפי' קטן המוטל בעריסה לא קנה דאפוטרופוס שויה :

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פ"ו מהל' זכייה הלכה ד סמג עשין פב טוש"ע אה"ע סי' קו סעיף א וטוש"ע ח"מ סי' רמו סעיף ד :

קט ב מיי' שם הל' ח וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו סעיף ג :

קי ג מיי' שם הל' א וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' רמו סעיף א :

קיא ד מיי' שם הל' ח וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו סעיף ג :

קיב ה מיי' שם הלכה ט ועי' במ"מ וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו סעיף א וטוש"ע ח"מ סי' רמו סעיף יג :

רבינו גרשום

בעי רבא. הא פשיטא לי דהאי דקאמר עשאה אפוטרופא בשכיב מרע הוא.אבל בבריא שכתב לה היאך . מי אמרינן שכיב מרע הוא דעשאה אפוטרופא משום דניחא ליה דלישתמעון מלה בתר דימות עלייהו דבנים דלינהגון בה יקרא אבל בריא הואיל דכתב לה ודאי משום מתנה הוא דכתב דאי משום דאפוטרופא הא קאים איהו בחיים ואי חזא דלא נהגו בה יקרא מצי לאכוחינהו אמאי לא תנהגו לה יקרא לאמכון . או דלמא בריא נמי ניחא ליה דלישתמעון מלה מהשתא מחיים כי היכי דניחא ליה דלאחר מיתתו ינהגו לה כבוד ועשאה אפוטרופא מעכשיו: ת"ש הכותב פירות נכסיו לאשתו. במתנה גובה מן הקרקע ששייר דהני פירות לא יהיב לה משום כתובתה אלא משום מתנה:כתב לה הני פירות למחצה או שליש או רביע. יהב לה במתנה גובה כתובתה מן שאר פירות. והכותב כל נכסיו קרקע ופירות לאשתו במתנה ויצא עליו שטר חוב ר"א אומר תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה וכתובתה קודמת לשטר חוב ואמאי [לא] תעמוד על מתנתה דאזלינן בתר אומדן דעתיה דהאי דיהיב לה כל נכסיו משום הנאתה עבד . ולהרווחה סבר אימציא למינקטינהו כולהו הרי מוטב ואם יבואו בעלי חובות שלי איני רוצה שיאמרו לה מחלת כתובתיך בשביל מתנתיך ושטרינו קודם למתנתך משום דהא נתכוון להרווחה (א) כולה כשנתן לה מתנה ולא להפסידה הלכך אינה מועלת לה מתנה משום בעלי חובות של בעלה ולא תפסיד בשביל מתנתה . אלא תקרע מתנתה ותעמיד על כתובתה ותגבה כתובת' מן הנכסים משום דשטר כתובתה קודם לשטר חובו. וחכ"א לא אזלינן בתר אומדנא אלא תקרע כתובתה ותעמיד על מתנתה משום דאיכא למימר דמחלה כתובתה לבעל בשביל המתנה . ב) ואח"כ הוציא בעל חוב שטר חובו שקדם שיעבודו לשיעבוד מתנתה והוציא מידה הנכסים ונמצא קרחת מכאן ומכאן מכתובה וממתנה : מעשה ואירע דבר. כענין הזה בבת אחותו של ר' יהודה שהיתה כלה ועשה לה ארוס כתובה מן האירוסין ואחר כך כתב לה נכסיו במתנה ומת ובא מעשה לפני חכמים שהוציא בעל חובו של ארוס שטר חובו ואמרו חכמים תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה משום דאיכא למימר דמחלה כתובתה על אותה מתנה ותעמיד על מתנתה כו'. אלא לאו בבריא ואמרי' קניא משום דקאים ותפשוט מהכא בעיא: לא לעולם בשכיב מרע . ודקאמרת הא לא עשאה אלא אפוטרופא ולא קניא איכא דקניא ואיכא דלא קניא . ורב עוירא מוקים לה לעיל בכולה דקני משום מתנה לבד מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל. ורבינא לא מוקים לה דקנו בכלהו אלא אשתו ארוסה ואשתו גרושה בלבד קנו כדפריש לעיל ולעולם בשכיב מרע ומהא לא תפשוט לבריא: למימרא דרב נחמן לא אזיל בתר אומדנא.דלא אמרינן מסתבר לפי אומד דעתו דהא כדי ליפות כחה נתנה חוץ מכתובתה ולא כדי להחליש כח כתובתה שתמחול כתובה בשביל מתנתה : והתניא. דאזיל בתר אומדנא: דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים כו' ר"ש בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה . משום דאמידא דעתו למימר אילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן לאחרים . ואמר רב נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלמא דאזיל בתר אומדנא . ומשני ודאי אזיל בתר אומדנא והכא נמי בהא איתתא דקאמר הלכה תקרע כתובתה וכו' דקא סברת דלא אזיל בתר אומדנא אין ודאי אזיל בתר אומדן דעתה דידה (אזיל) דאמרינן דעתה למימר דניחא לה למירע ליה כתובתה בשביל כבוד שעושה לה דכותב לה כל נכסיו כדי שיצא לה קול שחשובה היא בעיניו כל כך ומחלה לה כתובתה בשביל מתנה הלכך תקרע כתובתה ותעמוד על מתנה : תנן התם . במס' פאה : וכתב לה קרקע כל שהוא. דוקא כתב אבל אי לא כתב לא אבדה כתובתה משום דאיכא למימר דלא בעיא לצעורי בעלה לא מיחה : במזכה להן על ידה. שתקבל לכל אחד חלקו שלא בפניהם היה וזיכתה לכל אחד ולא מיחת אמרי' דמחלה כתובתה באותו קרקע כל שהוא: ושמואל אמר במחלק לפניה. כל נכסיו והיא שותקת מחלה.

ומקולי

א) אולי צ"ל להרווחה דילה . ב) נראה דצ"ל ואם אח"כ הוציא וכו' מוציא מידה הנכסים ונמצאת קרחת וכו'.